

Poznávání minerálů a hornin

Přednáška 2

Leucit, sodalit, nefelín, andalusit,
sillimanit, kyanit

Leucit

Význam a výskyt

je minerálem nenasycených vyvřelých hornin (fonolity, tefrity, leucicity, basanity)

Tvar a omezení

tvoří izometrická zrna nebo automorfnní krystaly zpravidla osmiúhelníkového průřezu

Barva, pleochroismus

bezbarvý nebo čirý, často zakalený inkluzemi jiných minerálů

Štěpnost

chybí

Lom a dvojlom

$n_{\alpha} = 1,508$; $n_{\gamma} = 1,509$; $D = 0,001$

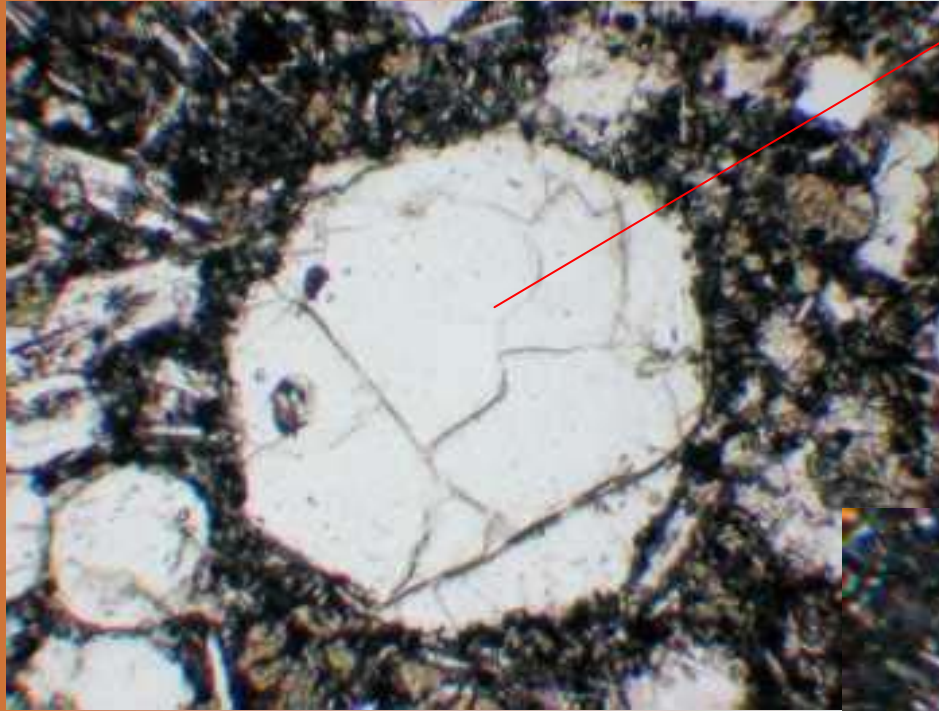
Další vlastnosti

Chm +; typické jsou symetricky uspořádané inkluze skla nebo jiných minerálů; za běžných teplot není izotropní, je zřetelně polysynteticky parketovaný

Přeměny

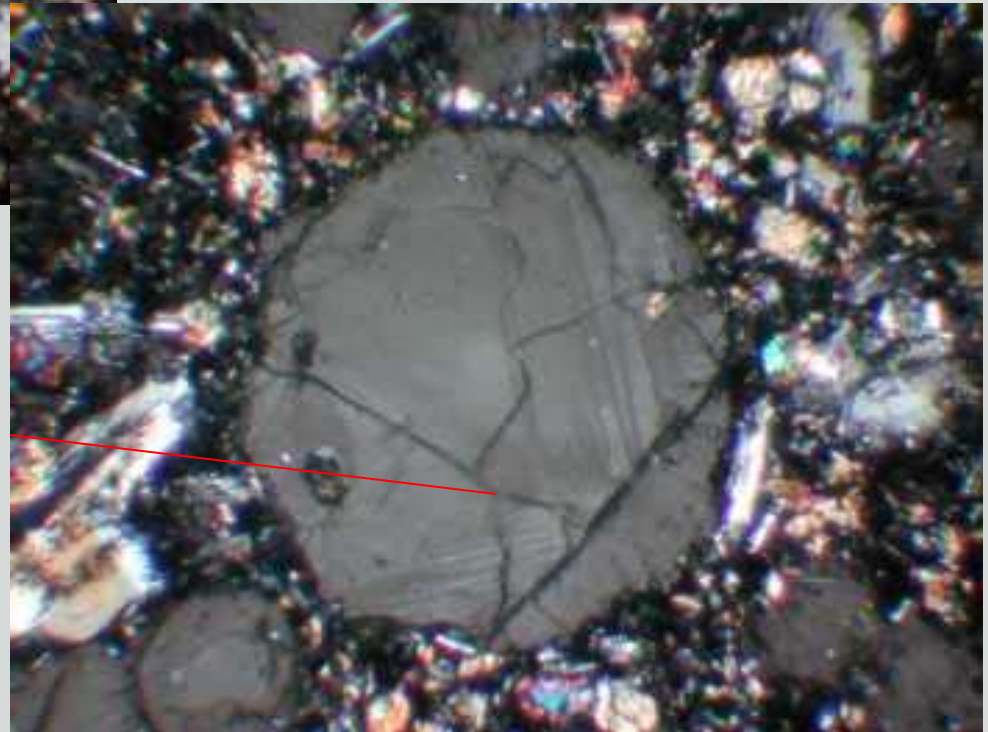
mění se na „pseudoleucit“ – směs ortoklasu a nefelinu, může být nahrazován analcimem

Leucit

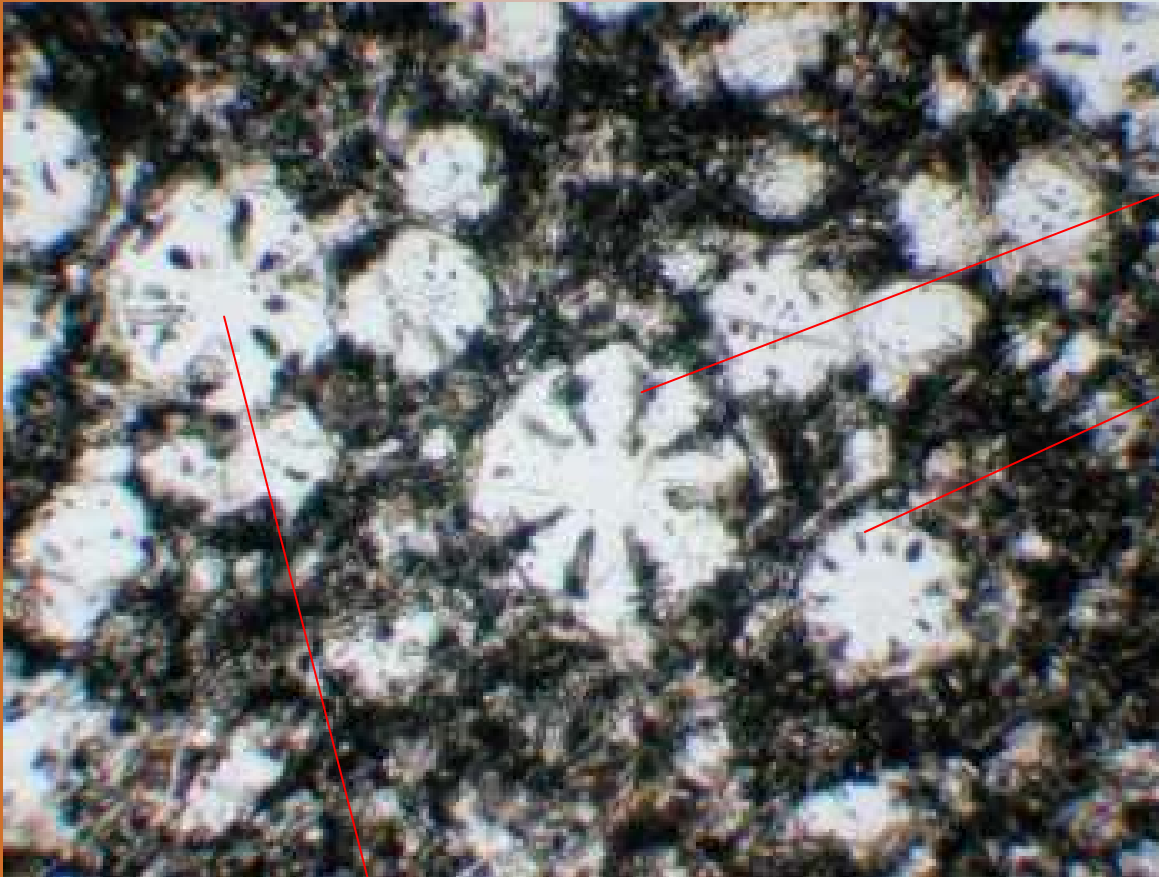

Izometrický tvar zrna leucitu, bezbarvý průřez bez inkluzí, nepravidelné trhlinky (PPL)

Ve zkřížených nikolech je leucit slabě anizotropní, často se zřetelnými polysyntetickými lamelami

Leucit

zcela typické je symetrické uspořádání inkluzí v leucitu, inkluze tvoří tmavé minerály nebo zrníčka skla

izometrické řezy leucitem mají čirý vzhled (PPL)

Skupina sodalitu

Význam a výskyt

minerály skupiny sodalitu (sodalit, nosean, hauyn) se objevují v nenasycených magmatických horninách (syenity, tefrity, fonolity), zpravidla převažuje sodalit

Tvar a omezení

běžně ve vyrostlicích, průřezy bývají šestiúhelníkové nebo čtvercové, velmi často magmaticky korodované

Barva, pleochroismus

sodalit a nosean jsou bezbarví nebo našedlí, hauyn může být modrý

Štěpnost

štěpnost podle $\{110\}$ není obvykle patrná

Lom a dvojlom

charakteristické jsou nízké indexy lomu $N = 1,480 - 1,510$

Další vlastnosti

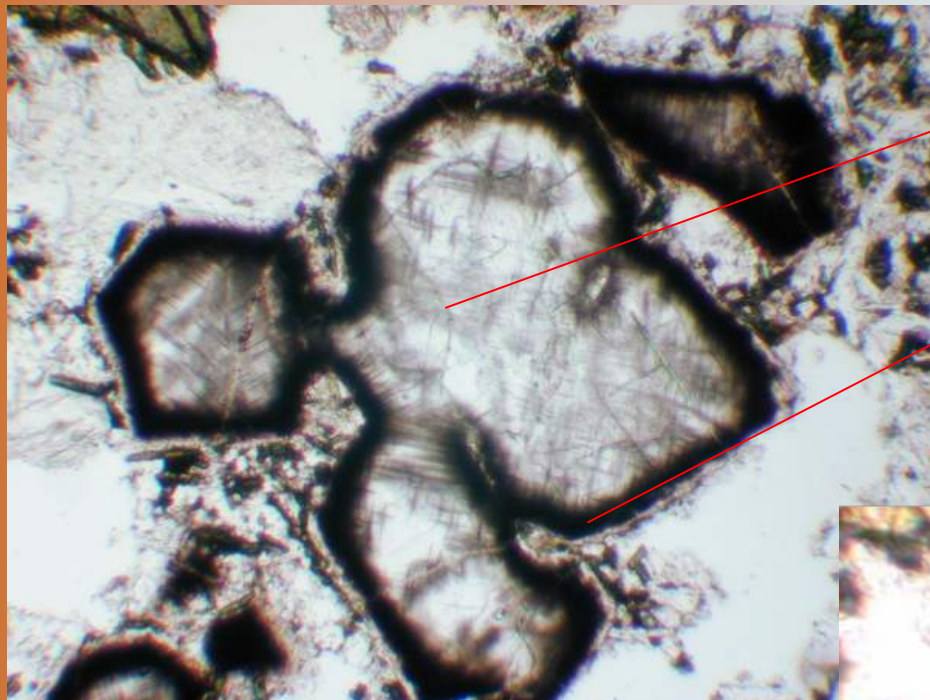
jsou izotropní, hojný je pigment tvořený magnetitem, ilmenitem nebo sklem; typický je černý lem okrajů zrn

Přeměny

mění se na směs zeolitů, nebo vznikají karbonáty, obsažené pigment se limonitizuje

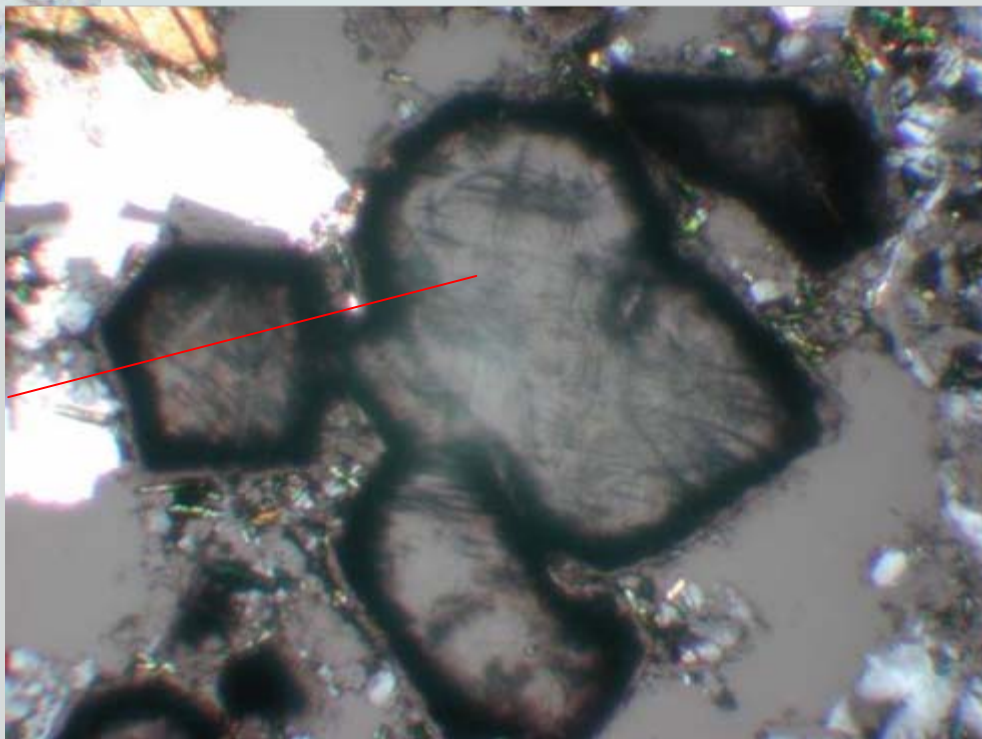

Sodalit

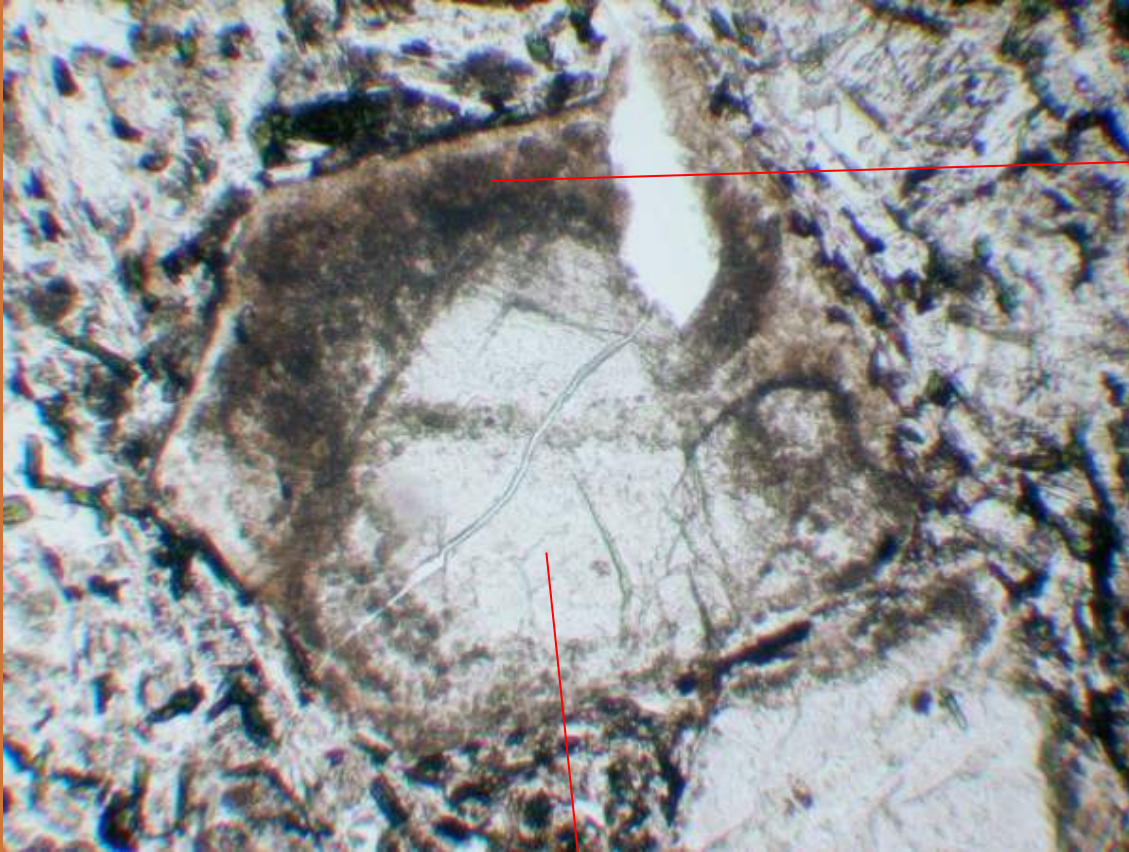
bezbravé automorfní zrno minerálu sodalitové skupiny s patrnými štěpnými trhlinami (PPL)

typický tmavý lem kolem zrna je dobrým poznávacím znakem

při zkřížených nikolech je vidět štěpnost i tmavý lem zrna – průřez zrnem je izotropní, ale není obvykle zcela tmavý

Sodalit

od okraje postupující přeměna
(karbonatizace) zrna minerálu
sodalitové skupiny

téměř čiré, mírně zbarvené zrna
minerálu sodalitové skupiny (PPL)

Nefelín

Význam a výskyt

typický minerál nenasycených magmatických hornin (nefelinity, basanity, tefrity, essexity)

Tvar a omezení

tvoří krátce sloupcovité krystaly téměř čtvercového průřezu, kolmo na osu z šestiúhelníkové řezy

Barva, pleochroismus

ve výbruse je bezbarvý nebo slabě zakalený, bez pleochroismu

Štěpnost

štěpnost špatná, není obvykle patrná

Lom a dvojlom

$n_{\alpha} = 1,532 - 1,544$; $n_{\gamma} = 1,536 - 1,549$; $D = 0,003 - 0,005$

Další vlastnosti

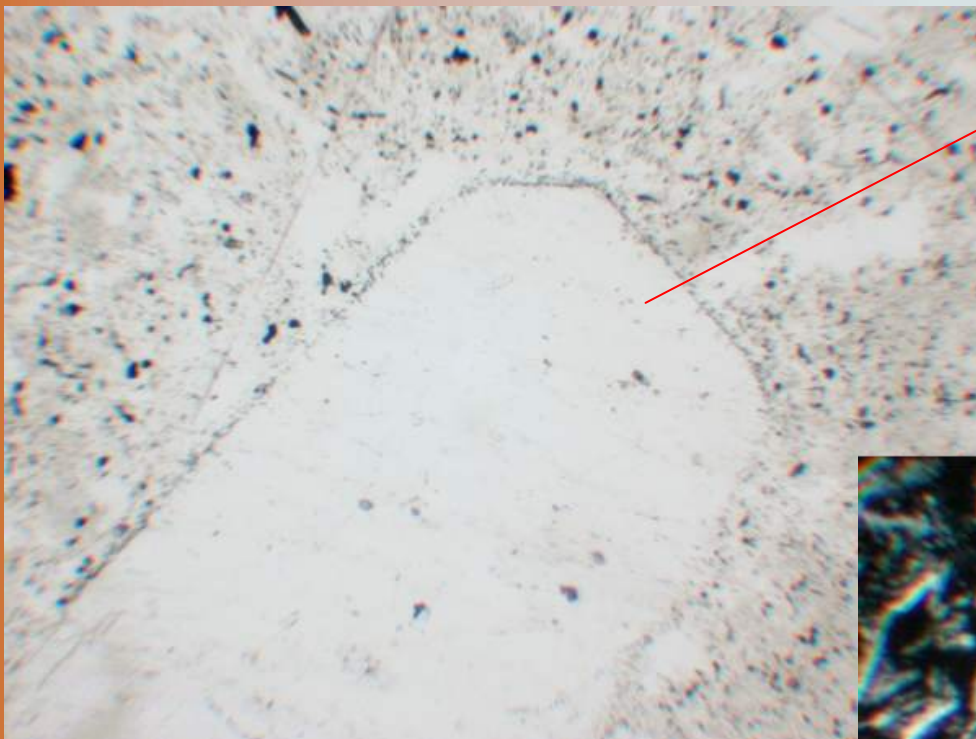
Chm -, Chz -; někdy anomálně dvojosý
na první pohled je možné jej zaměnit s živci

Přeměny

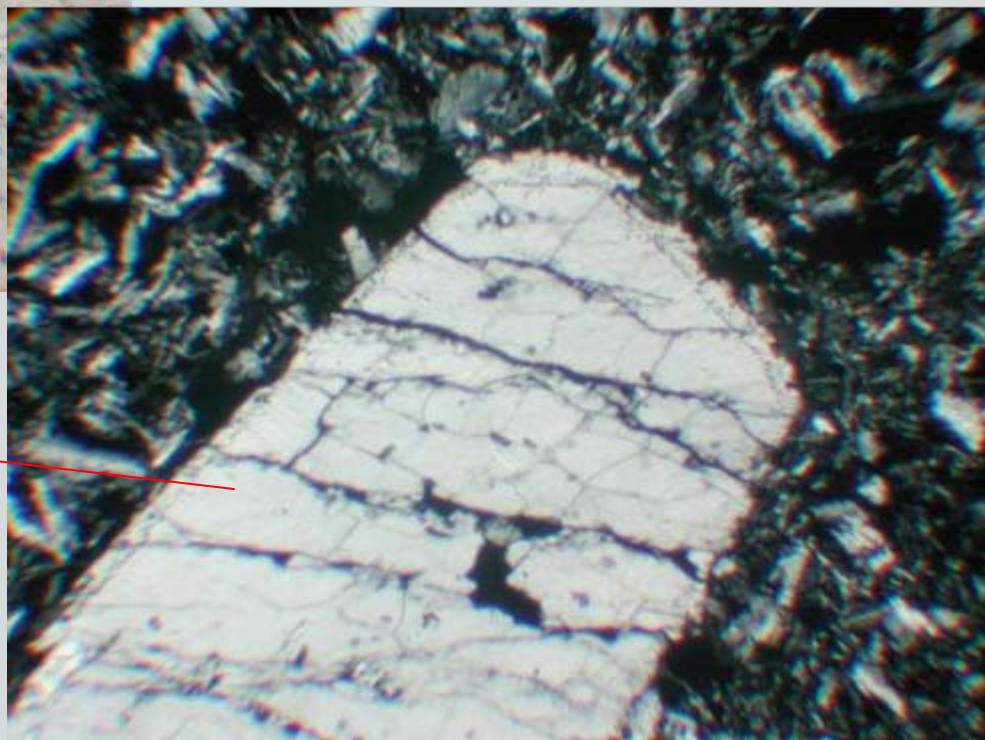
mění se na hydronefelín nebo na směs vláknitých zeolitů

Nefelín

Automorfní sloupcovitá vyrostlice nefelinu, zrno je bezbarvé a bez zakalení přeměnami (PPL)

Nízký dvojlom zrna nefelinu a zřetelná špatná štěpnost minerálu (XPL)

Andalusit

Význam a výskyt

je běžný v některých kontaktně metamorfovaných horninách, granitech, pegmatitech a na křemenných čočkách svorů a rul

Tvar a omezení

zpravidla tvoří pseudotetragonální sloupcovité krystaly, stébelnaté agregáty, nepravidelná zrna

Barva, pleochroismus

bývá bezbarvý nebo slabě narůžovělý, slabý pleochroismus podle γ a β bezbarvý nebo světle žlutý, podle α (směr štěpnosti) růžový až červený

Štěpnost

je dobře štěpný podle prizmatických ploch $\{110\}$

Lom a dvojlom

$n_\alpha = 1,633 - 1,642$; $n_\beta = 1,639 - 1,644$; $n_\gamma = 1,644 - 1,650$;
 $D = 0,009 - 0,012$

Další vlastnosti

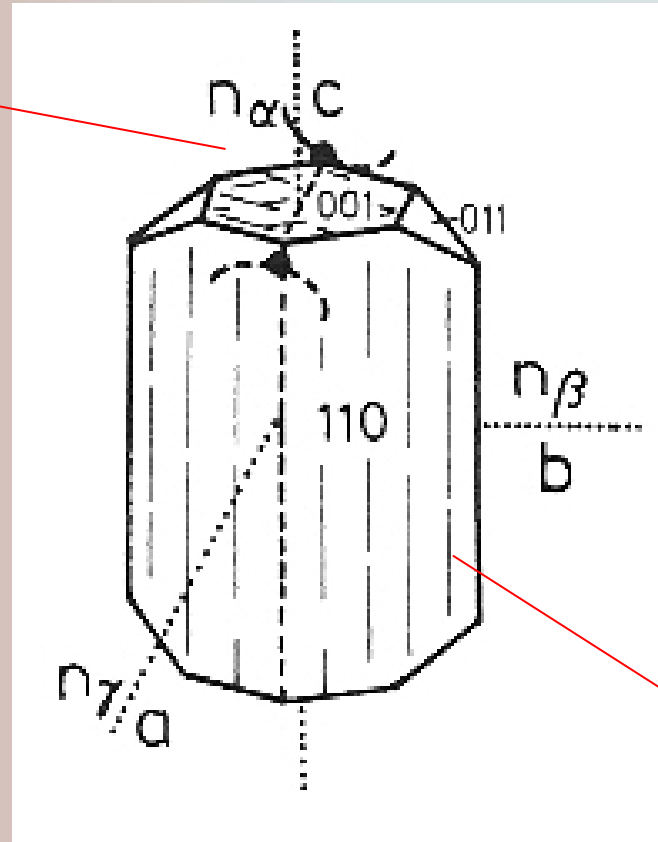
podélné průřezy zhasí rovnoběžně se štěpností, grafitový pigment tvoří charakteristické obrazce v příčných i podélných řezech; R_o je (010), $z = \alpha$, $x = \gamma$, úhel $2V$ 73 – 86°, Chm -, Chz -

Přeměny

typickou přeměnou je sericitizace, někdy úplná

Andalusit

rovina optických os je (010),
ostrou střednou tvoří menší
index lomu (Chm-)

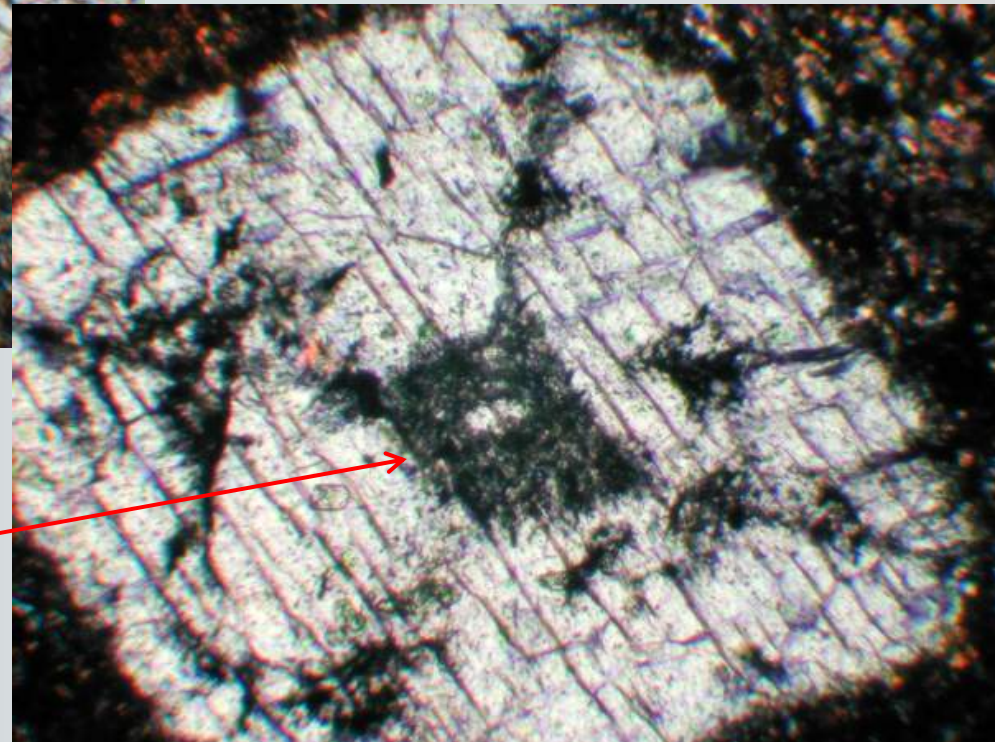
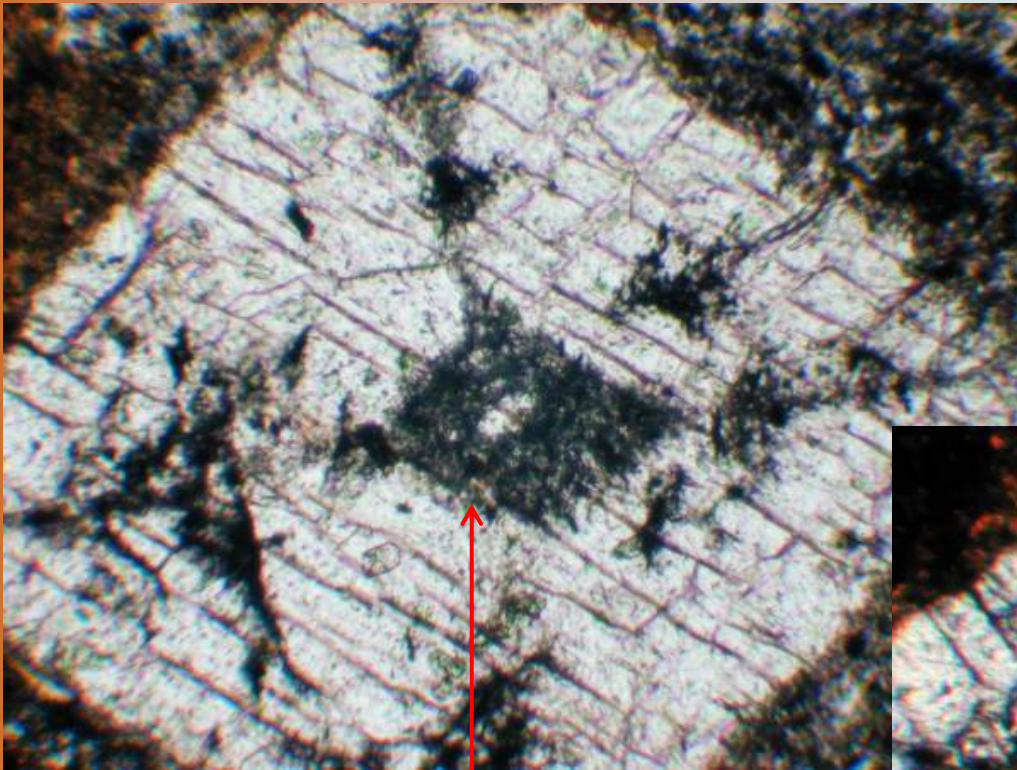

system štěpnosti je podle
prizmatu (110)

Andalusit

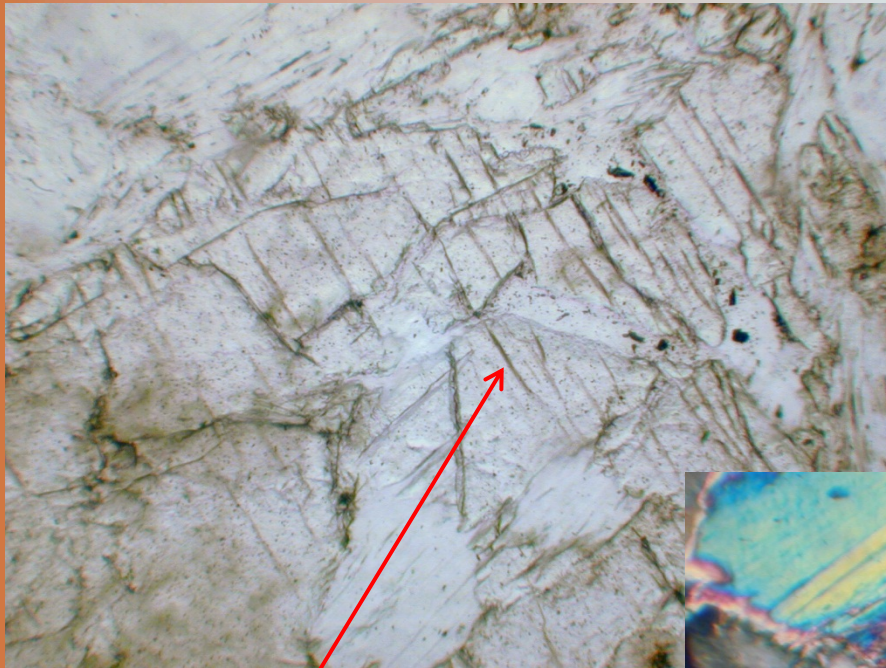
Automorfní krystal andalusitu s typickou kresbou z grafitového pigmentu, chiastolitová břidlice, Hloubětín, nahore PPL, dole XPL.

tzv. chiastolitový kříž je tvořený grafitovým pigmentem

Andalusit

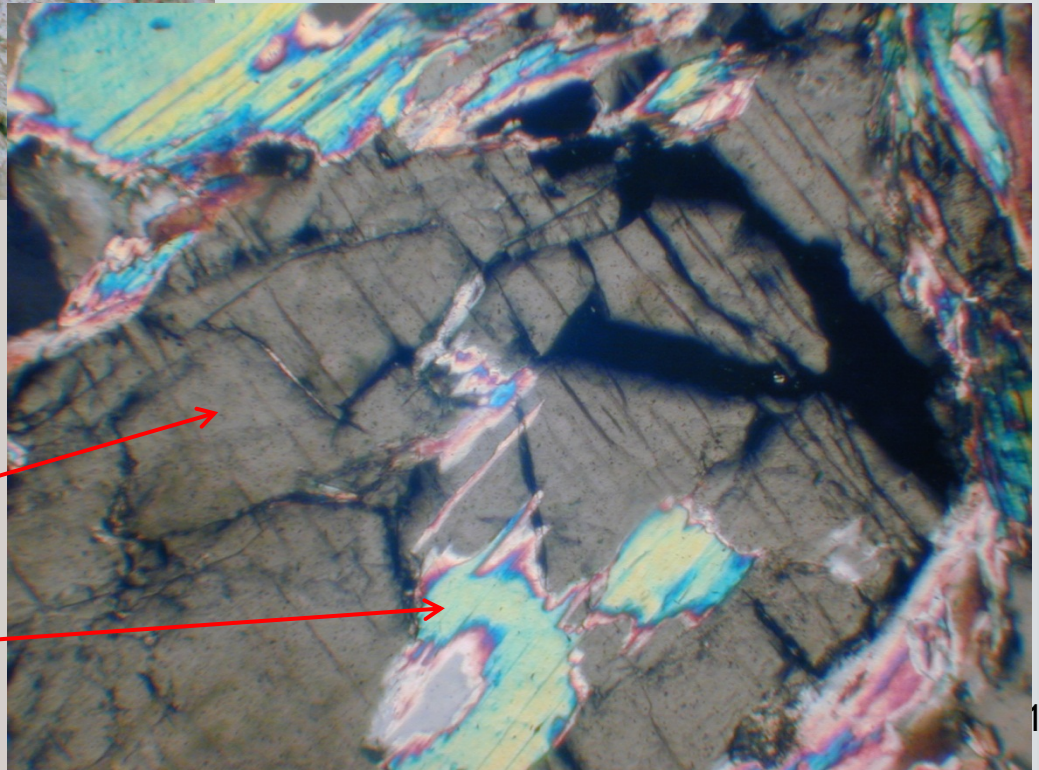

Nepravidelné zrno slabě narůžovělého andalusitu v granitu, nahoře PPL, dole XPL.

dobře patrná štěpnost, slabě narůžovělá barva

nízký dvojlom (šedé interferenční barvy)

častý doprovod muskovitu nebo sericitu

Sillimanit

Význam a výskyt

je běžným akcesorickým minerálem některých rul, zvláště v moldanubiku, může se vyskytovat v granulitech (vznik z kyanitu), žulách, pegmatitech nebo eklogitech

Tvar a omezení

ve výbruse jsou řezy tenké lištovité až vlasovité, často zprohýbané

Barva, pleochroismus

je bezbarvý a nepleochoický

Štěpnost

dokonalá štěpnost podle $\{010\}$ a odlučnost podle $\{001\}$

Lom a dvojlom

$n_\alpha = 1,657 - 1,661$; $n_\beta = 1,658 - 1,670$; $n_\gamma = 1,677 - 1,684$
 $D = 0,018 - 0,023$

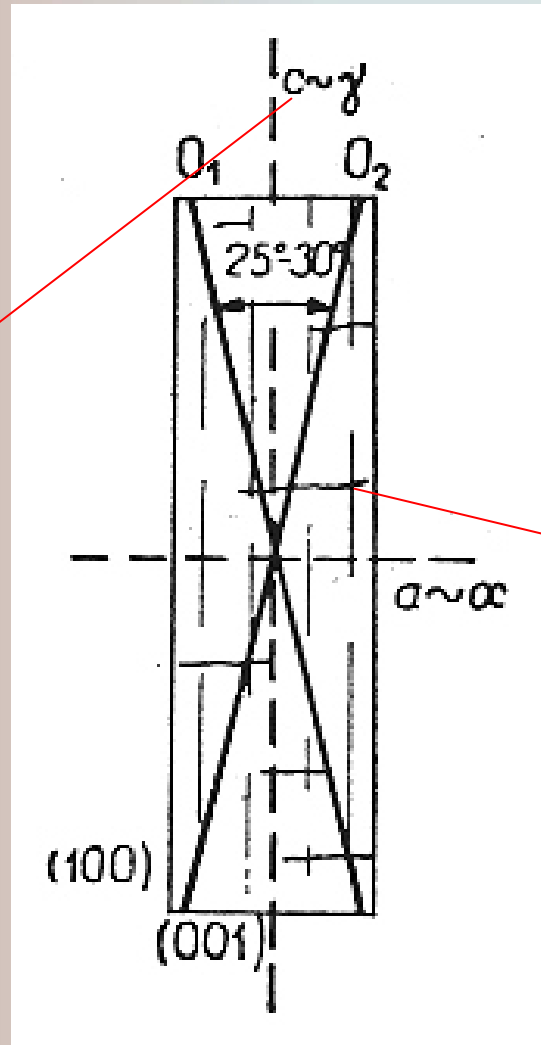
Další vlastnosti

rovnoběžně zháší (rombická symetrie); R_o je v (010) , $z = \gamma$, $x = \alpha$,
úhel $2V = 20 - 30^\circ$, Chm +

Přeměny

je stabilní

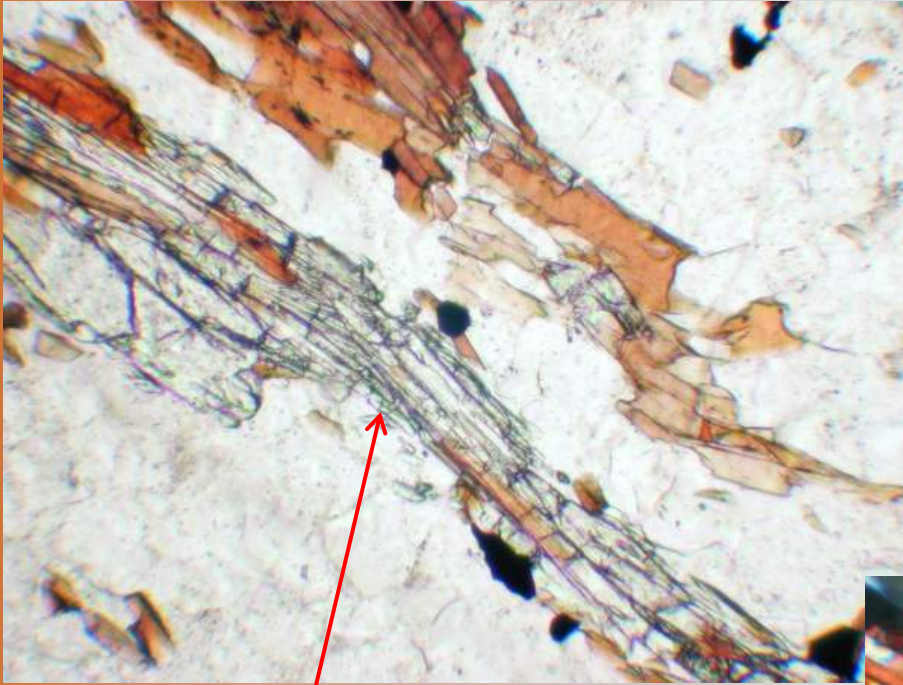
Sillimanit

Rovina optických os je (010), úhel $2V$ je poměrně malý, ostrou střednou tvoří větší index lomu (Chm +)

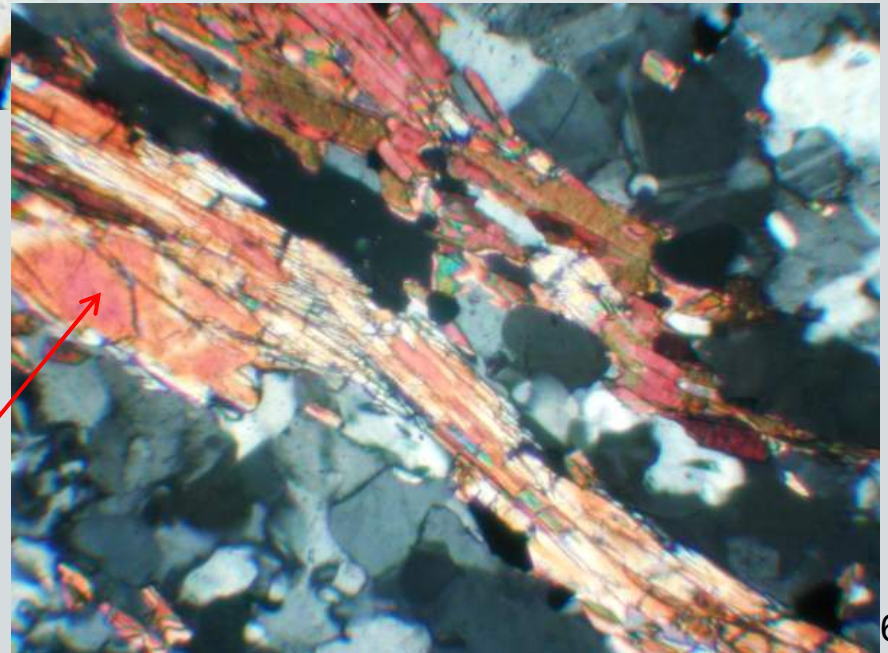
V ploše (010) je vidět jeden systém štěpnosti a příčná odlučnost

Sillimanit

bezbarvý stébelnatý agregát se štěpností

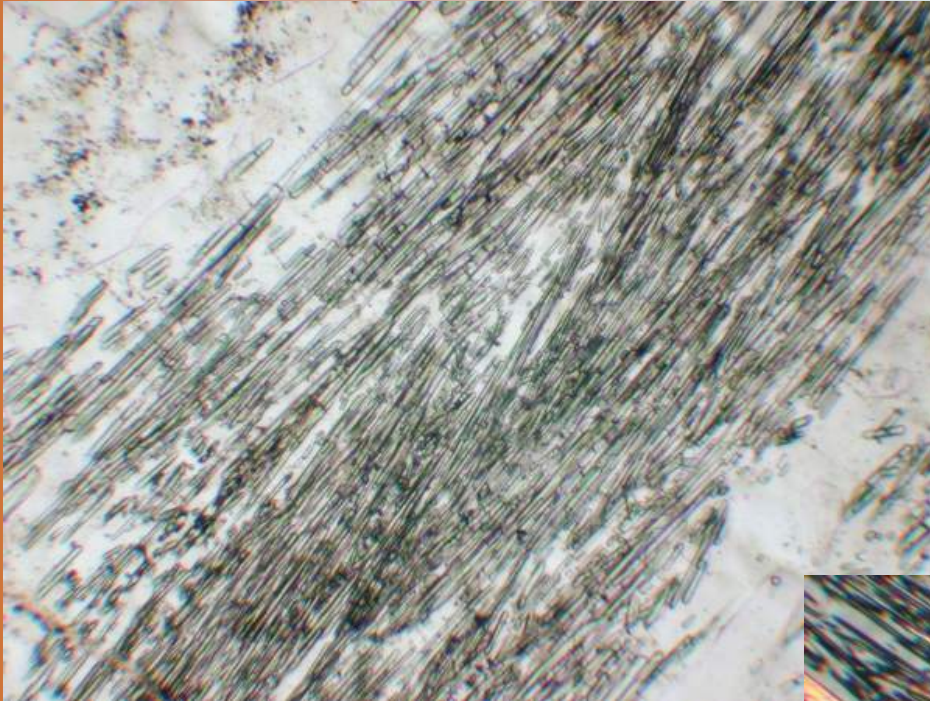
střední hodnota dvojlomu

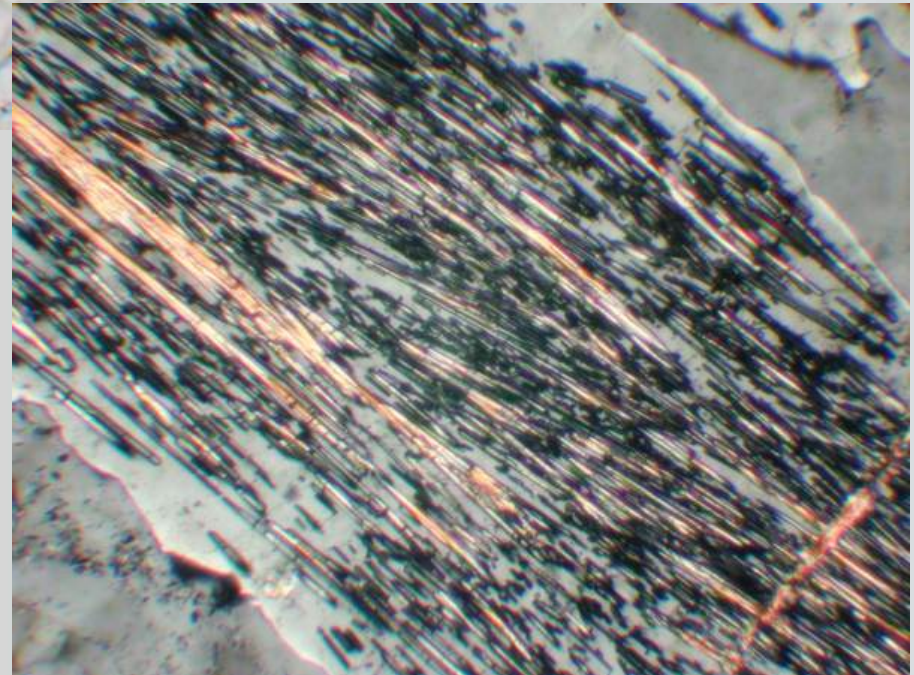
Stébelnatý agregát sillimanitu s patrnou štěpností i odlučností, biotit, křemen, Horní Bory, granulit, nahoře PPL, dole XPL

Sillimanit

jemně jehlicovitý agregát bezbarvého sillimanitu uzavřený v křemenu, Vanov, rula, nahoře PPL, dole XPL

Kyanit

Význam a výskyt

je typickým minerálem granulitů a eklogitů, najdeme ho i v některých rulách, svorech nebo granitech. Může tvořit i část těžkého podílu v sedimentech.

Tvar a omezení

tvoří automorfní krystaly kosočtvercového průřezu nebo bývá lištovitý či v nepravidelných zrnech

Barva, pleochroismus

bezbarvý nebo slabě namodralý, může být i velmi slabě pleochroický podle α bezbarvý, podle β nebo γ namodralý

Štěpnost

štěpnost podle $\{100\}$ je velmi dokonalá, podle $\{010\}$ dokonalá a podle $\{001\}$ je odlučný

Lom a dvojlom

$n(\alpha) = 1,710 - 1,718$; $n(\beta) = 1,719 - 1,724$; $n(\gamma) = 1,724 - 1,734$
 $D = 0,012 - 0,016$

Další vlastnosti

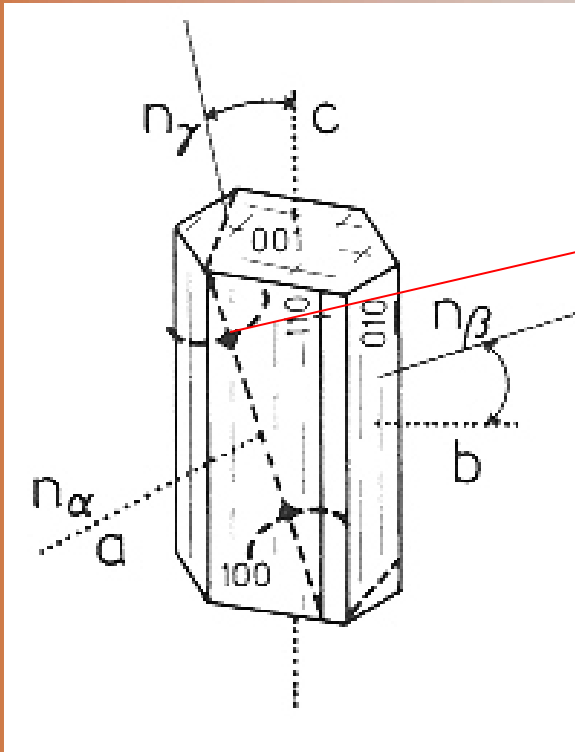
R_o je kolmá na (100), na ploše (100) je úhel zhášení γ/c kolem 30° , na ploše (010) je to jen $5 - 8^\circ$, $Chm -$, $Chz +$

Přeměny

podléhá přeměně na sillimanit, vzácně na muskovit

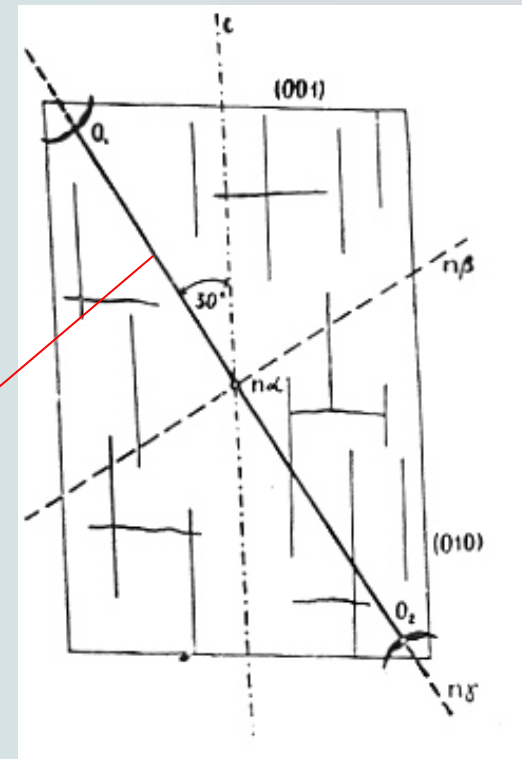

Kyanit

poloha optických směrů v kyanitu, naznačená štěpnost kyanitu

Poloha roviny optických os vzhledem ke štěpnosti kyanitu

Kyanit

Dobře štěpný agregát kyanitu, K-živec, křemen, biotit, granát; granulit, Horní Bory; nahoře PPL, dole XPL

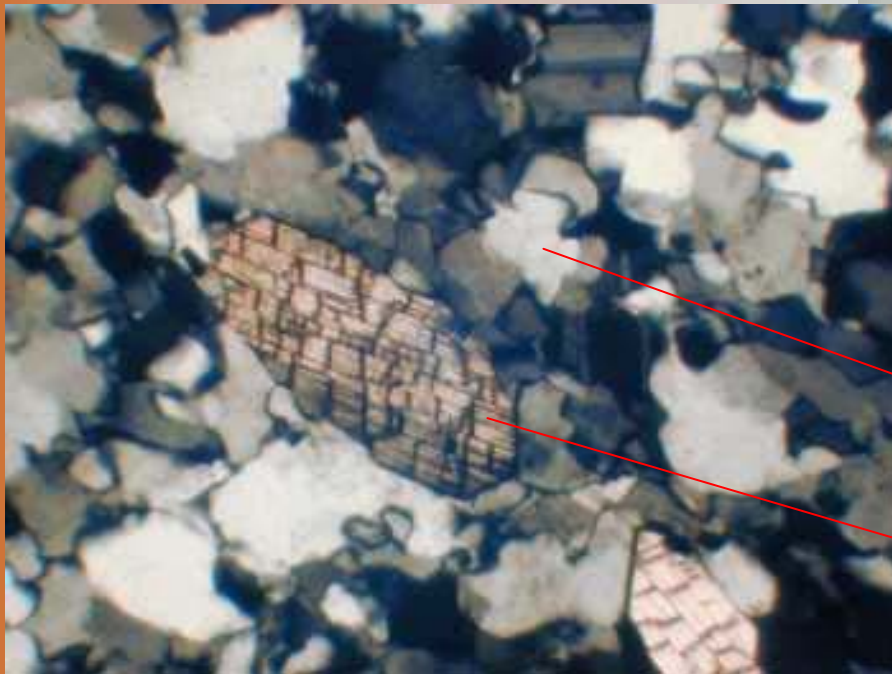
bezbarvý štěpný agregát kyanitu

nízký dvojlom štěpného kyanitu

Kyanit

hypautomorfně omezené zrno kyanitu s
nápadně vystupujícím reliéfem a velmi
dobře patrnou štěpností (PPL)

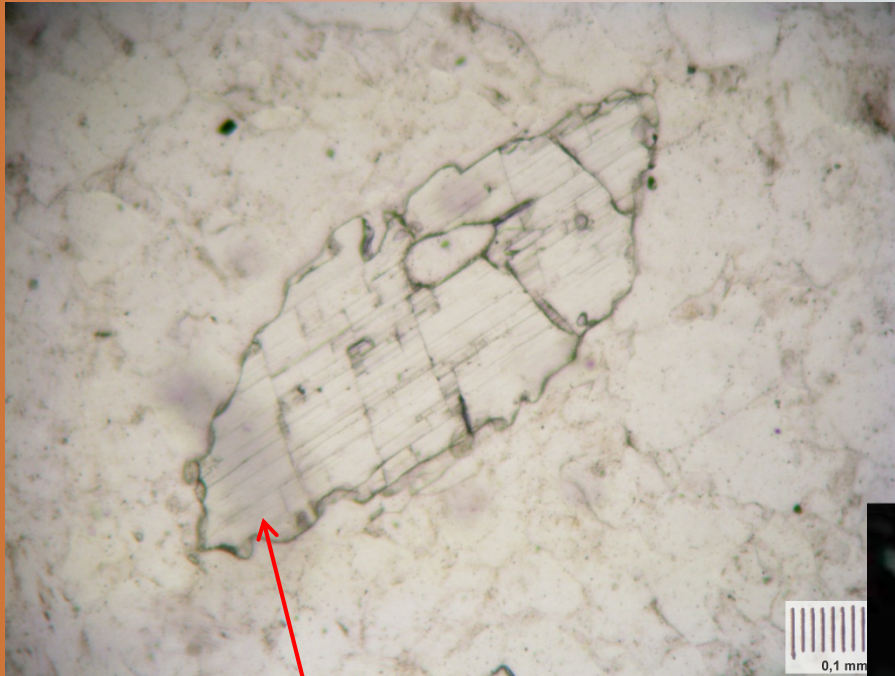
Okolí kyanitu tvoří agregát zrn křemene a
plagioklasu

Nízký dvojlom kyanitu

Kyanit

Porfyroblast kyanitu s dokonalou štěpností, zrna křemene; granulit Horní Bory, nahoře PPL, dole XPL

bezbarvé dokonale štěpné zrn
kyanitu s vystupujícím reliéfem

Nízké interferenční barvy kyanitu

